DOI: 10.32844/2222-5374-2020-104-2.15

УДК 342.9

Деточка А. Ю.,*аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ*

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗАВДАНЬ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ПРАВООХОРОННОГО ХАРАКТЕРУ

Актуальність статті полягає в тому, що правоохоронна функція, як напрям діяльності держави, спрямовано на вирішення основних завдань, пов'язаних із забезпеченням охорони конституційного ладу, прав та свобод громадян, законності та правопорядку, що проголошується Конституцією України. Тож для нормального функціонування держави, повноцінного виконання нею своїх завдань та реалізації основних прав і свобод людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки, створюються державні органи, які є складовими механізми держави. Сутність будь-якого об'єкта, суб'єкта чи явища визначається у процесі встановлення мети та завдання його створення та діяльності. Саме вони є тією основою, що забезпечує аналіз своєрідних ознак певного явища, його взаємодію з іншими категоріями та місце в системі понять. Цінність категорій «мета та завдання» проявляється як у характеристиці реальних дій суб'єктів правового регулювання, так і при з'ясуванні залежності між нормами права, правовідносинами, юридичними актами у певному соціальному контексті. У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, окреслено коло завдань державної служби правоохоронного характеру. Наголошено, що ті завдання, які ставляться перед службами правоохоронного характеру залежать від сучасних реалій, цілей та пріоритетів, які ставить перед собою держава, серед яких можна виділити потреби та інтересів суспільства, його економічних можливостей, професіоналізму державних службовців і структур та ін. Визначено, що до головних завдань правоохоронної системи взагалі слід віднести такі: охорона конституційного ладу, суверенітету та територіальної цілісності держави; забезпечення та охорона прав та свобод людини і громадянина, інтересів суспільства і держави в цілому від протиправних посягань; боротьба та протидія злочинності, застосовуючи при цьому заходи з виявлення, попередження та припинення здійснення злочинів; сприяння вдосконаленню всієї системи права України, як національного законодавства, так і в галузі діяльності державної служби правоохоронного характеру (діяльність яких спрямована на виконання функції держави (зокрема правоохоронну)).

Ключові слова: державна служба, правоохоронний орган, завдання, цілі, орган державної влади.

Актуальність теми. Правоохоронна функція, як напрям діяльності держави, спрямовано на вирішення основних завдань, пов'язаних із забезпеченням охорони конституційного ладу, прав та свобод громадян, закон-

ності та правопорядку, що проголошується Конституцією України. Тож для нормального функціонування держави, повноцінного виконання нею своїх завдань та реалізації основних прав і свобод людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки, створюються державні органи, які є складовими механізми держави. Сутність будь-якого об'єкта, суб'єкта чи явища визначається у процесі встановлення мети та завдання його створення та діяльності. Саме вони є тією основою, що забезпечує аналіз своєрідних ознак певного явища, його взаємодію з іншими категоріями та місце в системі понять. Цінність категорій «мета та завдання» проявляється як у характеристиці реальних дій суб'єктів правового регулювання, так і при з'ясуванні залежності між нормами права, правовідносинами, юридичними актами у певному соціальному контексті.

Стан дослідження. Окремі проблемні питання, пов'язані із державною службою правоохоронного характеру у своїх наукових працях розглядали: В.Г. Гриценко, І.Є. Марочкін, Л.М. Москвич, П.М. Каркач, Є.О. Гіда, Є.В. Білозьоров, А.М. Завальний, С.В. Бабаченко, О.Є. Користін, О.І. Барановський, Л.В. Герасименко та багато інших. Втім, незважаючи на чималу кількість наукових розробок, в юридичній літературі відсутні комплексні дослідження присвячені з'ясуванню завдань державної служби правоохоронного характеру.

Саме тому метою статті є: окреслити коло завдань державної служби правоохоронного характеру

Виклад основного матеріалу. Практична діяльність державної служби правоохоронного характеру нашої держави є багатоманітною. Безсумнівно, кожен правоохоронний орган несе відповідальність лише в межах своїх нормативних повноважень і бере участь в розвитку предмету своєї діяльності. Водночас усі правоохоронні органи об'єднують спільні завдання, що перед ними постають. В.Г. Гриценко підкреслює спрямованість діяльності правоохоронних органів, яка трансформується в її завдання. Правовий зміст завдань стабілізує, впорядковує її. Розглядаючи завдання правоохоронної системи, він наголошує, що головне завдання правоохоронних органів – це відновлення порушеного права. Це комплекс правових дій, на які примушують фізичну або юридичну особу, що порушила право, зумовила збитки, заподіяла злочин або інші негативні наслідки. Чинним законодавством передбачено процедуру відшкодування моральної або матеріальної шкоди, визначені виплати по компенсації за неправомірні дії органів правоохорони. Діяльність правоохоронних органів є публічною, багатоплановою та підконтрольною [1, с. 89; 2; 3].

Виходячи з цього, ми можемо сказати, що завдання державної служби правоохоронного характеру – це частина від цілого, чим виступає мета, і як його складові елементи вони спрямовані на охорону законності та правопорядку, захист прав, свобод та інтересів людини і громадянина, держави та суспільних інтересів в цілому, боротьба зі злочинністю, а також попередження та профілактика правопорушень, які здійснюються тільки на підставі закону та відповідно до закону особами, які перебувають на службі в органах держави.

А. Гриценко пропонує такий перелік завдань правоохоронної системи як: охорона конституційного ладу, суверенітету та територіальної

цілісності держави; захист прав, свобод і законних інтересів громадян, юридичних осіб, суспільства та держави в цілому; боротьба зі злочинністю; цілеспрямований розвиток системи правоохоронних органів [1, с. 90-91; 4]. Але, крім того, що наведено вище, вказаними вченими, діяльність правоохоронних органів пов'язана також і з вирішенням інших, допоміжних завдань, до яких, на думку С. Бабаченко, слід віднести: прийняття та розгляд повідомлення про вчинення злочину або іншого правопорушення; безпосереднє виявлення ознак злочину чи правопорушень; мінімізація ризиків заподіяння шкоди; виконання обов'язків з дотриманням усіх необхідних, у тому числі процесуальних вимог; дотримання законності [5, с. 91].

Така багатоманітність думок пов'язана з тим, що в сучасному вітчизняному законодавстві правоохоронні органи згадуються досить часто, проте загальне поняття правоохоронних органів досі відсутнє. Аналіз чинного нормативно-правового масиву дає підстави стверджувати, що в питаннях правової регламентації діяльності правоохоронних органів існує чимало прогалин, неточностей, суперечностей, які порушують ряд теоретичних і практичних проблем, але тільки проаналізувавши певні нормативні акти, в яких тією чи іншою мірою закріплено порядок організації та основи діяльності різних правоохоронних органів, можна визначити завдання правоохоронної системи.

До таких нормативно-правових актів можна віднести, наприклад, Конституцію України, Закони України «Про прокуратуру», «Про Національну поліцію», «Про нотаріат», Кримінальний процесуальний кодекс, Кодекс України про адміністративні правопорушення та деякі інші.

У Конституції України, зокрема підкреслено, що основними об'єктами, які повинні захищатись системою державних органів, є особистість - її права та свободи; суспільство - його матеріальні і духовні цінності; держава - її конституційний лад, суверенітет і територіальна цілісність. Також слід зазначити, що одне з центральних місць у різноманітній та багатоплановій діяльності держави займає виконання завдань із забезпечення правопорядку та законності, охорони прав та свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів державних та недержавних організацій, протидії правопорушенням [6, с. 79].

З огляду на зазначене вище ми, ми переконані, що до головних завдань правоохоронної системи взагалі слід віднести такі: охорона конституційного ладу, суверенітету та територіальної цілісності держави; забезпечення та охорона прав та свобод людини і громадянина, інтересів суспільства і держави в цілому від протиправних посягань; боротьба та протидія злочинності, застосовуючи при цьому заходи з виявлення, попередження та припинення здійснення злочинів; сприяння вдосконаленню всієї системи права України, як національного законодавства, так і в галузі діяльності державної служби правоохоронного характеру (діяльність яких спрямована на виконання функції держави (зокрема правоохоронну)).

Розглядаючи визначені нами завдання є необхідним встановити їх характеристики.

1. Охорона конституційного ладу, суверенітету та територіальної цілісності держави.

Захист конституційного ладу – це система заходів та дій з попередження, припинення, розслідування того, що негативно впливає на розвиток держави і суспільства, виявлення винних та виконання щодо них покарань. Гарантувати конституційний лад означає здійснювати його захист через подолання усього негативного у сфері політики, економіки, соціального та духовного життя суспільства [7, с. 143].

2. Забезпечення та охорона прав та свобод людини і громадянина, інтересів суспільства і держави в цілому від протиправних посягань.

Правоохоронні органи становлять певним чином відокремлену за законом професійної діяльності самостійну групу органів держави, що мають чітко визначені завдання, які полягають або у виконанні функцій щодо поновлення порушеного права. І вирішуючи ці завдання, правоохоронні органи захищають життя, честь, гідність, здоров'я, майно громадян, а також власність держави, суспільних і приватних організацій, природу, тваринний світ тощо [8, с. 280]. А у разі посягання на один з вказаних об'єктів, йдеться про систему правомірних дій, до яких примушується фізична або юридична особа, що спричинила своїми діями збитки або будь-які інші негативні наслідки, до їх відшкодування. Для цього передбачено процедури скасування незаконного рішення, прийнятого державним органом (або й правоохоронним органом), встановлено порядок відновлення порушених правовідносин, відшкодування моральної або матеріальної шкоди, закріплено компенсаційні виплати за неправомірні дії правоохоронних органів тощо [9, с. 8].

Визначна роль у здійсненні цього напряму діяльності держави належить поліції. Відтак, втілення конституційного положення про відповідальність держави перед людиною за свою діяльність і закріплення як головного її обов'язку утвердження і забезпечення прав і свобод людини в значній мірі залежить від ефективної діяльності поліції [10, с. 162]. Так, відповідно до статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» поліція відповідно до покладених на неї завдань вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення; здійснює охорону об'єктів права державної власності у випадках та порядку, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, а також бере участь у здійсненні державної охорони; здійснює на договірних засадах охорону фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності; у випадках, визначених законом, здійснює провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймає рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечує їх виконання та ін.

3. Протидія злочинності.

Протидія злочинності включає в себе «запобігання» злочинності яке слід розуміти як діяльність, що перешкоджає вчиненню кримінальних правопорушень, не допускає їх вчинення. Запобігати – означає «не допускати чогось заздалегідь, відвертати» [11, с. 89]. Коли профілактика виявляється недостатньо ефективною, виникає потреба в застосуванні другого засобу запобігання – попередження кримінального правопорушення. Попередження – це сукупність заходів, безпосередньо спрямованих на свідомість конкретних осіб або окремих їхніх груп, які мають злочинні наміри, замис-

люють вчинення злочину. Якщо й попередження не зупиняє потенційного правопорушника і він розпочинає підготовку до вчинення кримінального правопорушення, застосовується третій, останній засіб запобігання злочинності – припинення, блокує створення умов для вчинення правопорушення, тобто готування до його вчинення [12, с. 107-108].

Підтримання правопорядку та припинення правопорушень покладається на компетентні державні органи (прокуратура, органи внутрішніх справ, податкова міліція), для яких діяльність з підтримання правопорядку, запобігання правопорушенням є обов'язковою і полягає у невідкладному й адекватному реагуванні на факти невиконання або неналежного виконання вимог правових норм з боку юридичних або фізичних осіб.

4. Цілеспрямований розвиток системи правоохоронних органів.

Розвиток правової системи сучасної України повинен розглядатися щонайменше у двох ракурсах: а) як зміна теоретико-методологічних засад наукового розуміння сутності права та предмета правового регулювання, загальної ідеології правового процесу, який повинен утілювати найважливіші правові цінності сучасного світу; б) як зміна правової організації і функціонування Української держави, яка має вести пошук нових форм взаємодії з громадянським суспільством та забезпечувати ті фундаментальні конституційні принципи, які роблять її демократичною, правовою та соціальною [13, с. 8]. Як результат, в юридичній літературі цілком виправдано ставиться питання щодо необхідності проведення в Україні повномасштабної правової реформи. Державі сьогодні потрібна систематизація реформ: від економіки, фінансів, соціальної політики – до політичної системи, внутрішньої та зовнішньої безпеки [14, с. 146].

З огляду на сучасні зміни, для здійснення успішного реформування як окремого правоохоронного органу, так і правоохоронної системи в цілому необхідно визначити методологію реформування, яка повинна визначати шляхи вирішення такої проблеми. Однією з умов успішного реформування правоохоронної системи буде законодавче закріплення її за однією або кількома гілками влади, визначення механізмів контролю та відповідальних з контролю за додержанням законності у діяльності кожного правоохоронного органу [15, с. 13].

Висновки. Отже, завдання служб правоохоронного характеру реалізуються всіма гілками влади, хоча, звісно перевага у виконанні правоохоронної діяльності залишаться за правоохоронними органами. Ті завдання, що ставляться перед службами правоохоронного характеру залежать від сучасних реалій, цілей та пріоритетів, які ставить перед собою держава, серед яких можна виділити потреби та інтереси суспільства, його економічних можливостей, професіоналізму державних службовців і структур та ін.

Таким чином, завдання державної служби правоохоронного характеру - це основні мікроцілі організації та діяльності державних органів, в основу діяльності яких покладено гарантування безпеки та захисту конституційних прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, держави та суспільства загалом, з відновленням їх прав та інтересів у разі порушення, а також відстоювання територіальної цілісності та суверенітету держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гриценко В.Г. Завдання правоохоронної системи України. *Форум права*. 2014. № 4. С. 89-92.
2. Марочкін І.Є., Москвич Л.М., Каркач П.М. та ін. Організація судових та правоохоронних органів : підручник. Харків: Право, 2013. 448 с.
3. Ківалов С.В. Біла-Тіунова Л.Р. Адміністративне право України: навч. посібн. Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». 6-е вид. Одеса: Фенікс, 2012. 399 с.
4. Гіда Є.О. Білозьоров Є.В., Завальний А.М та ін.: Теорія держави та права: [підручник] / [за вимогами кредитно-модульної системи навчання]. Київ: ФОП. 2011. 576 с.
5. Бабаченко С.В. Конституционно-правовой статус правоохранительных органов Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституционное право; муниципальное право». Москва. 2009. 182 с.
6. Теорія держави та права : [підручник] / Є.О. Гіда, Є.В. Білозьоров, А.М. Завальний та ін.: за заг. ред. Є.О. Гіди. Київ: ФОП О.С. Ліпкан, 2011. 576 с.
7. Конституційне право України: навч. посіб. / Н.К. Шаптала, Г.В. Задорожня. - Дніпропетровськ.: ТОВ «ЛізуновПрес», 2012. 472 с.
8. Економічна безпека: навч. посіб. / О.Є. Користін, О.І. Барановський, Л.В. Герасименко та ін.; за ред. О.М. Джужі. Київ: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2010. 368 с.
9. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України: Навчальний посібник / В.С. Ковальський (керівник авт. колективу), В.Т. Білоус, С.Е. Демський та ін.; Віда. ред. Я. Кондратьєв. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 320 с.
10. Корнієнко М. В. Забезпечення громадського порядку та громадської безпеки як функція правоохоронної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2013 Випуск 22. Частина І. Том 2. С. 160-163.
11. Новий тлумачний словник української мови: у чотирьох томах. Том 2. Київ: Аконіт, 2001. 911 с.
12. Куц В. Протидія злочинності: сутність і зміст. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 4(12). С. 103–112 URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/12-2016/kuts.pdf>
13. Теорія і практика конституціоналізації галузевого законодавства України: Монографія / [наук. ред. Ю.С. Шемшученко, відп. ред. Н.М. Пархоменко]. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2013. 308 с.
14. Ставнійчук М. Окремі проблеми новітнього конституційного процесу у світлі висновків Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія) [Stavniichuk M. Some problems of the modern constitutional process in the light of the European Commission for Democracy through Law – Venice Commission conclusions]. *Право України*. 2012. № 8. С. 146–153.
15. Литвиненко В. І. Концептуальні засади реформування правоохоронних органів України. *Наукові праці МАУП*, 2017, вип. 52(1), С. 7–16

A. Dietochka

**TO CHARACTERIZE THE TASKS OF THE CIVIL SERVICE
OF LAW ENFORCEMENT NATURE**

The relevance of the article is that the law enforcement function, as a direction of the state, is aimed at solving the main tasks related to ensuring the protection of the constitutional order, rights and freedoms of citizens, law and order proclaimed by the Constitution of Ukraine. Therefore, for the normal functioning of the state, its full implementation of its tasks and the realization of fundamental human rights and freedoms, life and health, honor and dignity, inviolability and security, state bodies are created, which are part of the state mechanism. The essence of any object, subject or phenomenon is determined in the process of establishing the purpose and objectives of its creation and operation. They are the basis that provides analysis of the peculiarities of a particular phenomenon, its interaction with other categories and place in the system of concepts. The value of the categories "purpose and task" is manifested both in the characterization of the real actions of the subjects of legal regulation, and in clarifying the relationship between the rules of law, legal relations, legal acts in a particular social context. The article, based on the analysis of scientific views of scientists and current legislation, outlines the range of tasks of the civil service of law enforcement. It is emphasized that the tasks set before law enforcement agencies depend on modern realities, goals and priorities set by the state, among which are the needs and interests of society, its economic opportunities, professionalism of civil servants and structures, etc. It is determined that the main tasks of the law enforcement system in general should include the following: protection of the constitutional order, sovereignty and territorial integrity of the state; ensuring and protecting the rights and freedoms of man and citizen, the interests of society and the state as a whole from unlawful encroachments; combating and combating crime, using measures to detect, prevent and stop crimes; promoting the improvement of the entire legal system of Ukraine, both national legislation and in the field of civil service of law enforcement, the activities of which are aimed at fulfilling the function of the state (including law enforcement).

Keywords: civil service, law enforcement body, tasks, goals, public authority.